

Sanatçının Kimlik Arayışı

Arzu Uysal*

ÖZET

Bu makalede amaç, sanatçı kimliği üzerine dikkat çekmek ve bu kimliğin hangi koşullarda oluştuğu üzerinde durmaktır.

Sanatçının kimliği bir yandan sanatçının kendi iç dünyası ile beslenirken, diğer yandan da toplumsal ve doğal gerçeklikle beslenir. Sanatçının kimlik arayışı ile ilgili bir gereksinim duyması zihninde bağdaşmaz olanları ve karşıtlıkları uzlaştırma çabasıdır. Ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlayan sanatçı kendi kimliğini bulmanın bir bölümünü gerçekleştirmiş demektir. Eser üretme de bunun bir yolu olarak görülmektedir. Yapılan eserlerin her biri bir benliğin gerçek yaşam öyküsünü aktarmaktadır. Ancak, kim olduğumuzu kavramak hemen olan bir şey değildir, ona adım adım ulaşırız. Kimliğini bulma, kendini keşfetme sürecinin “ben” olarak bir iz bırakma, kendini ölümsüzleştirme çabası olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, ben, sanatçı, kimlik arayışı, yaratım süreci.

ABSTRACT

The aim of this article is to point out the identity of the artist and to understand the circumstances in which this identity exists.

The identity of the artist feeds itself with the inner world of the artist as well as the social and natural realities. The need for the artist to search for and identity is because of the resolution of the conflict in his/her mind. The artist who understands what he/she thinks and feels, accomplishes a part of finding his/her own identity. Producing the piece of art is also seen as a part of this process. Each of the art pieces reflects the true life story of an identity. But we do not easily understand who we are, which is a step by step process. Finding the identity and exploring the “self” is thought as a struggle to immortalize the identity of the artist.

Keywords: Identity, self, artist, search for identity, the process of creation

I. GİRİŞ

Her kimsen o olmayı başar.

Pindaros

Sanatçı toplum içinde yaşayan bir birey olarak, eserlerinde sadece kendisi ile ilgili olanları değil, yaşam ve varoluşla ilgili çatışmalarını da yansıtır. Sanatçıyı harekete geçiren birçok uyarana birlikte, asıl ortaya koymak istediği, eserleriyle varoluşunu duyumsamak ve bunun uzun yıllar sürmesini sağlayabilmektir.

Gasset (1999), insanın içinde bulunduğu durumun özünde belirsizlik olduğundan bahseder. Bu belirsizlik, insanın yaşamı boyunca arayış içinde olmasına neden olmaktadır. Sanatçı için bunun bitmeyen bir süreç olacağı düşünülmektedir. Bu süreç bir “olma” sürecidir (tüm insanların yaşadığı, ancak sanatçının bunu daha belirgin olarak yaşadığı düşünülen süreç). Süreç içerisinde yaşamın getirdiği somut değerlerden bağımsız olarak varlığını arayan sanatçı, “kim” olduğu konusunda kendini sorgulamaktadır.

* Arzu Uysal, Arş. Gör., DEÜ. Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir
arzu.uysal@deu.edu.tr

Kimlik, insanın sahip olduğu kapasitesi ile birlikte zaman içinde değişen veya sabit kalan tüm özellikleri ifade etmektedir. Sanatçı kimliği bir yandan sanatçının kendi iç dünyasıyla, diğer yandan da toplumsal ve doğal gerçeklikle beslenir.

Makalede, sanatçının kimliği üzerine dikkat çekilerek, bu kimliğin hangi koşullarda oluştuğu üzerinde durulacaktır. İlk bölümde tanımlamalar yapılacak ve daha sonra "sanatçının kimlik arayışı" başlıklı kısım konu tartışılacaktır.

II. SANATÇININ KİMLİK ARAYIŞI

II. 1. Kimlik Tanımları

Kimlik, tanımlanması oldukça zor olan bir kavramdır. Çünkü birden fazla kimlik türü olduğunu biliyoruz. Örneğin; bireysel kimlikler, kişisel kimlikler, ulusal-kültürel kimlikler vardır. Bireysel kimlikler kişiyi ötekilerden ayırmak için verilirler (işyerinden alınan ya da trafik polisinden alınan sürücü kimliği vb.). Kişisel kimlikler ise, kişilerin üyesi olduğu kurum ve kuruluşlar, dernekler, klüpler ve okullarla gönüllü, duygusal veya mesleki ilişkilerini gösteren psikososyal kimlikleri olarak değerlendirilebilir. Bunların resmi belgesi olabilir, olmayabilir de. Ulusal kimliğe örnek olarak pasaportu verebiliriz. Pasaport resmi ve ulusal bir kimliktir. Bütün bu sayılanlardan başka kimliklerimiz olduğu da bilinmektedir; sosyal kişilikleri, rolleri ve statüleri vb. ifade eden. İşte sanatçı kimliği de bunlardan biridir.

Maalouf'a göre (2000: 16), "Kimliğim beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir". İmançer (2003: 234) ise, "(...)insanın kim olduğu, diğerleri tarafından nasıl görüldüğü, rolü, ihtiyaçları ve değeri konusundaki sorulara cevap verme tarzının davranışlara yansıma biçimidir" diye tanımlar. Bingöl'e göre(2003: 259), kimlik; "(...)insanın toplumsal güçler olduğu kadar, "doğa" olarak tanımlanan kendi "öz"ü üzerinde de tam anlamıyla gelişmiş egemenlik kurmasıdır. Kimlik, insanın yaratıcı yeteneklerinin belirli bir kalıba bağlı kalmaksızın özgürce ve tam anlamıyla gelişmesidir". Birkök'e göre ise (2004), "Kimlik (...), sosyal olarak şekillenmiş bu potansiyelin iradi bir kararlılıkla dışa yansıyan halidir. Fiziki çevre, sağlık şartları, biyolojik miras gibi diğer faktörlerin yanı sıra, tüm sosyal faktörler, benliğin oluşumuna katılırlar". Günümüz koşullarını düşünerek Işık (2000: 100), kimlik için şöyle bir tanımlama yapar; "(...) sonsuza dek ertelenmiş bir tatmin hiç gerçekleştirilemeyecek ve sadece umut edilen bir

tatmin halini almıştır". Günümüzde *Kimim?* sorusunun yerini *Neredeyim?* sorusu almıştır. Işık'a göre, bu sorunun cevabı, "<<yersizyurtsuzlaştır<>>, bütünleştiremez ve bölünebilir bir mekandır".

Kimlik, olma sürecinde "Ben kimim?" sorusuna aranan yanıtıdır. "Ben" ise iki anlamı olan bir kavramdır. Biri *auto* (aynı), diğeri ise *kimliği* ifade eder.

Kimlik kavramının çoğu zaman kişilik kavramı ile eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavramın bazı anlam farklılıkları vardır. Kimlik; esas olarak dışa karşı yansıyan belli bir yön, bir tür tutum, topluma dönük sosyal bir rolken, kişilik; iç dünya ile ilgili psikolojik bir durum, benliği meydana getiren temel öğelerden oluşur.

Her bireyin kimliği, resmi belgelerdeki kayıtlarla sınırlandırılmayan bir yığın öğeden oluşmaktadır. Bir aileye, kuruma, bir ulusa (bazen iki ulusa), etnik ya da dilsel bir gruba, bir mesleğe, sosyal çevreye ait olduğunu gösteren kimlikleri vardır. Bu öğelere çok sayıda bireyde rastlanabilir, ancak iki farklı insanda aynı bileşim bulunamaz. Her bireyin kendi iç zenginliğini, kendi değerini oluşturan budur. Bu yüzden bir bireyin tekil olarak yerinin doldurulamaz oluşunu da bu sağlar.

II. 2. Sanatçının Kimlik Arayışı

Eğer kendim için değilsem
kim benim için olacak?

Eğer sadece kendim içinsem neyim ben?
Şimdi değilse ne zaman?

Talamud
Misnah, Abot

Kendi "öz"ü üzerinde egemenlik kurmak isteyen sanatçının, yaşamı boyunca süren bir oluşma süreci içine girdiği ve bu bağlamda biten her sürecin sonunda bir yenisini yaşadığı düşünülmektedir.

Kimlik, Kierkegaard'ın da söylediği gibi, bir oluşum sürecidir. Kendisinin farkına varmasıyla insan "Ben kimim?" sorusunun karşılığını bulmak için arayış içine girer. Ancak süreç sonunda bu soruya tam bir yanıt bulmak her zaman mümkün olmayabilir. Bu süreçte, sanatçının içe bakışının yanı sıra, yaşadığı toplumsal çevre de kimliği üzerinde etkilidir. Örneğin, Leonardo'nun yaratıcı kimliği yaşadığı

dönemin yani Rönesans döneminin ışığında kendini bulmuştur. Resimlerinde kullandığı yöntemler yaşadığı çağın bir buluş çağı olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir örnek olarak, XX. yüzyıl Alman Dışavurumcuları'ndan Nolde'ü ele alalım. Onun resimlerindeki renkler, I. Dünya savaşının bunalımlı ortamında kaba ve şiddete yönelen bir kimliğin yansımasıdır. Bu nedenle sanatçı kimliğini oluşturan tek bir etkenden bahsetmek mümkün değildir. Sanatçı kimliği, kişisel yaşamın izlerinde oluşan ve uzun yıllara yayılan süreç içinde, bir çok kültür ve inancın dayandığı olgularla harmanlanarak oluşur.

Yaşamın tuval üstündeki izlerinde kendini oluşturan sanatçı kimliği, aslında bir "ben" arayışından başka bir şey değildir. "Kendi kendimi nasıl yaratabilirim?" sorusundan yola çıkarak başlayan bir süreçtir bu. Storr'a göre, kimlik arayışı kişiyi yaratmaya yönelten güçlerden biridir.

Genel olarak düşündüğümüzde, her insan yaşamı boyunca içinde bir takım çatışmalar yaşar. Ama bu süreçte yaşadıklarının bilincinde olmayabilir. Maalouf'a göre(2000: 16), sıradan bir insanla sanatçıyı ayıran nokta da budur. "(...)sıradan bir insan benliğindeki bölünmüşlüğü farkında değildir ya da çok az farkındadır; sanatçı ise benliğindeki bölünmüşlüğü daha çok farkındadır ve kim olduğunu bilmek için kişiliğindeki karşıtlıklardan bir bütün oluşturmak ister. Benliğindeki kaosa bir düzen vermek ister". İşte bu düzen kaygısı onu "olma" sürecine sokar ve yaratmayı yönlendirir. Sanatçı, kimlik arayışı ile ilgili bir gereksinim duyuyorsa, bu zihninde bağdaşmaz olanları ve karşıtlıkları uzlaştırma çabasıyla ilgilidir.

Storr'un(1992: 264) "Başlangıcım sonumdadır ve sonum başlangıcımdadır" dediği gibi, yaratım süreci bitmeyen ve sürekli tekrar eden bir süreçtir. Süreç içinde kimliğini arayan sanatçı için özgür olmak çok önemlidir. Bu istek sanatçının yaratımı için bir dürtüdür ve sadece "kendi" olmanın bir yoludur.

Sanatını yaparken kendi olma yolunda mücadele veren sanatçı kimi zaman gerçek benliğini gizleyebilir. Aslında bu kimliği yapıtlarında saklıdır ve toplum içinde gösterdiği kimliği ise sahte bir kimlik ya da kendi benliğinin tümü olmayabilir.

Yaşamı boyunca kendi kimlik duygusunu bulmaya çalışan sanatçının yaratma güdüsünün de bundan kaynaklandığından daha önce bahsedilmişti. Stor (1992:269), Besteci Aaron

Copland'ın "Music and Imagination"nından bunu şöyle alıntılar:

"Sanatını düşünen ciddi bir besteci er geç kendisine şu soruyu soracaktır: Müzik bestelemek niçin benim psişem için bu kadar önemli? Başka bütün günlük etkinliklerin buna oranla, daha az önem taşımaya yol açan bu mutlak gereklilik nereden geliyor? Yaratma itisi niçin hiçbir zaman doyum bulmuyor ve insan hep yeniden başlama zorunluluğu duyuyor? İlk sorunun-yaratma gereğinin- yanıtı hep aynı: Özdeşavurum; kişinin yaşama ilişkin en derin duygularını açığa vurmak için duyduğu temel gereksinim. Ama niçin bu iş hiçbir zaman tamamlanmıyor? İnsan niçin hep yeniden başlama zorunluluğu duyuyor? Bence, bu yaratıcılığı yenileme zorunluluğunun nedeni, yaratılan her yapıtın kendi içinde bir kendini-bulma ögesi taşıması. Kendimi tanımak için yaratmak zorundayım ve kendimi tanımak hiç bitmeyen bir arayış olduğundan, her yeni yapıt "Ben kimim?" sorusuna yarım bir yanıtla birlikte başka ve değişik yarım yanıtlar arama gereksinimi de getirir".

Sanatçının süreç içinde ne düşündüğünü ve hissettiğini anlaması kendi kimliğini bulmasının bir bölümünü oluşturacaktır. Eser üretme de bunun bir yolu olarak görülmektedir. Eserlerin her biri bir benliğin gerçek yaşam öyküsünü aktarmaktadır. Her bir süreç yeni bir arayışın eserlerini verir. İmgelemde yeni oluşumların ne zaman ve nasıl olgunlaşım ortaya çıkacağı belirsizdir. Yaratım sürecinin etkili bir biçimde ilerleyebilmesi için kişisel kimlik duygusu gereklidir. Ancak çok baskın bir kimlikte yaratıcılık için bir engel oluşturabilir.

Kendini keşfetme(tanıma) yolunda Foucault, Gutman ve Hutton (2004: 94), Rousseau'nun "İtiraflar"ından alıntılanarak "Şimdiye kadar eşi, benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecek bir işe kalkışıyorum. Amacım, benzerlerime, doğaya her bakımdan sadık kalarak bir insanı sergilemek. Bu insan ben olacağım. Yalnızca kendim yalnızca kendi yüreğimi tanyor ve içimdeki adamı anlıyorum" der.

Kim olduğumuzu kavramak birdenbire olan bir şey değildir ve ne olduğumuzun bilincine varmakla da yetinmeyiz. Kimliğimizi adım adım kazanırız. Kimliklerimizin (kim ve ne olduğumuz konusundaki kendi kavrayışımızın) doğanın, içinde yaşadığımız zamanın ve kültürün getirdiği çatışmaları dengeleyip çözmeye çalışarak şekillendiği söylenebilir.

III. SONUÇ

Kendimden başkası olmak
istemiyorum
Nasıl doğmuşsam öyle
Kim olduğumu bulacağım

Anonim

Kim arayışının bütün ağırlığını yüklenen sanatçının yaşamı boyunca bunun sancısını çektiği düşünülmektedir. Bir iz bırakma çabası, beni sonsuza dek yaşatma isteği, kendini ölümsüzleştirme çabası kimlik arayışının bir parçasıdır. Çağın tanıklık, yaşama, sanatçının çalışmasıyla, yaşamıyla, düşüncesiyle bir kişiliğe tanıklık söz konusudur. "Ressamın izi "ben" diyor: bırakılan, kendinin izi. Bütün katmanlarıyla, bütün açıklarıyla, öznellik "ben" diyor: resim yapıtı, bu "ben" in tanığı"(Soysal, 2003: 22) .

Yalnızca kendisinin özü olanı, kimsenin görmediği, kendisinin de görmese de var olduğunu bildiği şeyi arıyor sanatçı. Bu süreç sanatçının yaşamı boyunca devam edecek bir süreçtir.

KAYNAKÇA

- Bingöl, P. (2003). "Varlığını Yaratarak İfade Eden İnsan: "Sanatçı"", *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 6 (3): 253-260.
- Davis, F. (1997) *Moda, Kültür Ve Kimlik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erinç, M. S. (1994) "Bireysel ve Toplumsal Kimlik Aramada Kültürün ve Sanatın Rolü", *H.Ü. G.S.F. Sanat Yazıları Dergisi* 2 (7): 47-53.
- Ertaş, N. (2004) "Frida Kahlo ve Kendini İfade Etmenin Yolu Olarak Otoportre", *Kültür ve İletişim Dergisi* 7 (1): 131.
- Foucault, M., Gutman, H. ve Hutton, P. (2003) *Kendini Bilmek*, İstanbul: Om Yayınevi.
- Fromm, E. (1989) *Özgürlükten Kaçış*, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gasset, O. (1999) *İnsan Ve Herkes*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Güvenç, B. (1994) *Türk Kimliği*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Işık, E. (2000) *Öznenin Dili*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İmançer, D. (2003) "Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci Ve Televizyon", *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 6 (3): 234-249.
- Maalouf, A. (2000) *Ölümcül Kimlikler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- May, R. (2000) *Kendini Arayan İnsan*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- May, R. (2001) *Yaratma Cesareti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Özkaya, S. (2000) *Sanatta Deha Ve Yaratıcılık*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Soysal, A. (2003) *Madde Ve Karanlık*, İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Storr, A. (1992) *Yaratma Dürtüsü*, İstanbul: Yayınevi Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Birkök, M. C. 2004. "İnsan Bilimleri Dergisi" <<http://www.insanbilimleri.com/kitaplar/bskimlik/b2.htm>> (son ulaşım: 10/11/2004).